

JOSÉ
SARAMAGO

EVANGHELIA
DUPĂ ISUS CRISTOS

Traducere din limba portugheză
de Mioara Caragea

POLIROM
2025

Soarele a trecut deja dincolo de munte. Mari nori întunecați s-au ridicat peste valea Iordanului, mișcându-se lent spre apus, chemați de ultima lumină care le pictează coamele bine conturate în roșu. Aerul s-a răcorit deodată, s-ar putea să plouă la noapte, chiar dacă nu e lucru obișnuit pentru acest anotimp. Soldații s-au retras, profită de ultima geană de lumină a zilei pentru a se întoarce în tabără, care e pe undeva, pe aproape, și unde probabil au sosit deja camarazii de arme care au fost la Nazaret ca anchetatori, un război modern așa se face, cu o coordonare bine pusă la punct, nu cum l-a făcut Galileanul, rezultatul se vede, treizeci și nouă de luptători răstigniți, al patruzecilea era un biet nevinovat, a venit să facă un bine, dar cât de rău a ieșit. Oamenii din Seforis se vor duce să caute în orașul pârjolit un loc unde să-și petreacă noaptea, iar mâine dimineață fiecare familie va trece în revistă ce i-a rămas din casă, dacă ceva bunuri au scăpat de pârjол, iar apoi vor porni la drum în căutarea unui loc pentru a-și reface viața, căci Seforis n-a fost numai mistuit de flăcări, ci șters de pe fața pământului, și Roma nu va permite prea curând reconstrucția orașului. Maria și Isus sunt două umbre în mijlocul unei păduri formate numai din trunchiuri, mama își trage fiul lângă ea, două spaime în căutarea unui curaj, cerul negru nu le este de niciun ajutor, iar morții sub pământ par că vor să-i apuce de picioare pe cei vii. Isus îi spuse mamei, Dormim în oraș, iar Maria răspunse, Nu putem, frații tăi sunt singuri și le e foame. Aproape nu vedeau pe unde călcau. În sfârșit, după ce s-au împiedicat de multe ori și o dată au căzut, au ieșit la drumul mare, care semăna cu albia secată a unui râu, croind o dără palidă în noapte. Când deja lăsaseră Seforis în urmă, începu să plouă, mai întâi niște picături grele care făceau în praful gros al drumului un zgomot moale, dacă asemenea cuvinte, împerecheate, au sens. După aceea, ploaia se înteți, continuă, insistentă, curând praful se transformă în noroi, Maria și băiatul au fost nevoiți să se descalțe ca să nu-și piardă sandalele în călătorie. Merg în tăcere, mama acoperindu-i capul fiului cu mantia, n-au nimic să-și spună, poate chiar

se gândesc confuz că nu e adevărat că Iosif e mort, că, ajungând acasă, îl vor găsi ocupându-se de copii cât putea mai bine și că o va muștra pe nevastă, Ce idee pe voi să mergeți în oraș fără să vă dau voie, totuși ochii Mariei sunt din nou plini de lacrimi, și nu doar din pricina suferinței și a doliului, mai este și această nesfârșită oboseală, această nemiloasă osândă a ploii, această noapte fără speranță, totul prea trist și prea negru pentru ca Iosif să mai poată fi viu. Într-o zi, cineva îi va spune văduvei că se petrecuse o minune la porțile orașului Seforis, căpătând noi rădăcini și frunze trunchiurile care serviseră supliciei, și a spune minune nu înseamnă a abuza de cuvânt, în primul rând pentru că, în pofida obiceiului, romanii nu le luaseră cu ei la plecare, iar, în al doilea, pentru că e cu neputință ca trunchiurile astfel tăiate, la vârf și la bază, să mai aibă încă sevă și muguri capabili să facă arbori vii din parii grosolani și însângerați. A fost sângele martirilor, spuneau credulii, a fost ploaia, îi contraziceau scepticii, dar nici sângele vărsat, nici apa căzută din cer nu făcuseră să înverzească, înainte, atâtea cruci abandonate pe piscurile munților sau pe platoul deșertului. Cu toate acestea, nimeni n-a îndrăznit să spună că fusese voința lui Dumnezeu, nu doar pentru că voința lui este, oricare ar fi ea, inscrutabilă, ci și pentru că nu se recunoșteau motive și merite particulare răstigniților din Seforis pentru a fi fost beneficiarii unei atât de singulare manifestări a grației divine, de așteptat mai degrabă de la zeei păgâni. Multă vreme vor rămâne aici acești copaci, și va sosi ziua când se va fi pierdut memoria a ceea ce s-a întâmplat, și atunci, cum oamenii vor pentru orice câte o explicație, falsă sau adevărată, se vor inventa câteva istorii și legende, la început mai păstrând încă o oarecare relație cu faptele, apoi din ce în ce mai slabă, până când totul se va transforma în pură fabulă. Și va sosi altă zi când copacii vor muri de bătrânețe și vor fi tăiați, și alta când, din pricina unei autostrăzi, sau a unei școli, sau a unei case de locuit, sau a unui centru comercial, sau a unui fort militar, excavatoarele vor răscoli terenul și vor scoate la lumina zilei, pentru o nouă naștere, scheletele

care au zăcut acolo vreme de două mii de ani. Vor veni atunci antropologii și un profesor de anatomie va examina resturile, pentru ca, mai târziu, să anunțe lumii scandalizate că, de fapt, pe vremea aceea, oamenii erau răstigniți cu genunchii îndoțiți. Și cum lumea nu-l putea dezavua în numele științei, l-a detestat în numele esteticii.

Când Maria și Isus au ajuns acasă, fără un fir de veșmânt uscat pe trup, murdari de noroi și tremurând de frig, copiii erau mai liniștiți decât era de așteptat, grație agerimii și inițiativei celor mai mari, Iacob și Lisia, care, văzând că noaptea se răcise, se gândiseră să aprindă soba, lângă care se cuibăriseră cu toții, încercând să compenseze crampele foamei dinăuntru prin confortul căldurii din afară. Auzind scârțâitul porții în curte, Iacob merse să deschidă ușa, ploaia se transformase într-un potop din care se iviră alergând mama și fratele, când au intrat, casa a părut deodată inundată. Copiii priviră, când ușa se închise din nou, înțeleseseră că tatăl nu va veni, dar păstrară tăcerea, Iacob a pus întrebarea, Tata. Lutul de pe jos sugea încet apa care picura de pe tunicile ude, în liniștea care se lăsase, se auzea pârâitul lemnului umed care ardea la gura sobei, copiii își priveau mama, Iacob întrebă iar, Tata. Maria deschise gura ca să răspundă, dar cuvântul fatal, ca o funie de spânzurătoare, i se strânse în jurul gâtulejului, și Isus fu acela care trebui să spună, Tata a murit, și, fără să știe prea bine de ce-o face, poate pentru că era dovada incontestabilă a definitivei absențe, își desprinse de la brâu sandalele ude și le arătă fraților, Iată-le. Primele lacrimi deja începuseră să curgă din ochii celor mai mari, dar plânsul îi cuprinse și pe ceilalți la vederea sandalelor goale, acum plângeau cu toții, văduva și cei nouă copii ai ei, iar ea nu mai știa pe care să-l ajute, se lăsă până la urmă în genunchi, golită de forțe, și copiii se apropiară și o înconjurară, ciorchine viu ce nu trebuia călcat în picioare ca să verse albul sânge care e lacrima. Numai Isus rămăsese în picioare, strângând sandalele la piept, gândindu-se vag că, într-o zi, le va încălța, chiar acum, dacă ar îndrăzni. Încetul cu încetul, copiii se îndepărtară de mamă, cei mari, din

pricina pudorii care ne cere să suferim singuri, cei mici, pentru că frații plecaseră, și nefiind ei înșiși în stare să simtă o suferință reală, se mulțumeau numai să plângă, din acest punct de vedere copiii sunt aidoma bătrânilor, care plâng dintr-o nimica toată chiar când au încetat să simtă sau tocmai fiindcă au încetat să simtă. Maria rămase un timp îngenunchată în mijlocul casei, de parcă ar fi așteptat o hotărâre sau o sentință, se dezmetici când simți un lung frison, hainele ude pe trup, atunci se ridică, deschise lada și scoase o tunică veche și peticită care fusese a bărbatului ei, i-o întinse lui Isus, zicând, Scoate ce ai pe tine, pune-ți asta și așază-te lângă foc. Apoi le chemă pe cele două fiice, Lisia și Lidia, le porunci să se ridice și să țină o rogojină, în chip de paravan, și în dosul ei se schimbă și ea de haine, după care, cu puținul pe care-l aveau de mâncare, se apucă să pregătească cina. Isus, lângă sobă, se încălzea în tunica tatălui, care îi era lungă la mâneci și la poale, desigur că, în alte împrejurări, frații ar fi râs de el, sperietoare cum trebuia să pară, dar astăzi nu vor îndrăzni, nu numai din pricina mării dureri pe care o trăiesc, dar și din pricina aceluia aer de adultă maiestate care emana din băiat, ca și cum de la un ceas la altul și-ar fi atins înălțimea definitivă, iar această impresie deveni și mai puternică atunci când el, cu mișcări lente și măsurate, așază umilele sandale ale tatălui în așa fel încât să capete căldura de la gura sobei, gest care nu servește niciunui scop practic, de vreme ce stăpânul lor nu mai e pe această lume. Iacob, fratele care îi urma ca vârstă, se așază lângă el și întrebă cu glas șoptit, Ce s-a întâmplat cu tatăl nostru, L-au răstignit împreună cu luptătorii, răspunse Isus, tot în șoptă, De ce, Nu știu, acolo erau patruzeci și tata era unul dintre ei, Poate a fost luptător, Cine, Tata, Nu, nu era, stătea mereu aici și muncea, Dar măgarul l-ați găsit, Nici viu, nici mort. Mama terminase de pregătit cina, se așezară cu toții în jurul blidului comun și mâncară din ce era. La sfârșit, cei mai mici moțâiau de somn, spiritul era încă agitat, dar trupul obosit cerea odihnă. Rogojinile băieților au fost întinse de-a lungul peretelui din fund, Maria

le spusese fetelor, Culcați-vă aici cu mine, s-au culcat de o parte și de alta ca să nu se iște gelozii. Prin crăpătura ușii intra un aer rece, dar casa era în continuare caldă de la soba încă fierbinte, de la trupurile aproape lipite, treptat, în ciuda tristeții și a suspinelor, familia alunecă în somn, Maria dădea exemplu, își reținea lacrimile, voia să-i adoarmă repede copiii, pentru binele lor, dar și pentru a putea să rămână singură cu suferința ei, contemplând cu ochii larg deschiși viitoarea ei viață fără bărbat și cu nouă copii de crescut. Dar și pe ea, în mijlocul unui gând, o părăsi durerea din suflet, trupul indiferent primi somnul fără împotrivire, iar acum dorm cu toții.

La miezul nopții, un geamăt o trezi pe Maria. Crezu că gemuse chiar ea, în vis, însă nu visase, iar geamătul se repeta acum mai puternic. Se ridică în capul oaselor, cu băgare de seamă pentru a nu-și trezi fetele, se uită în jur, însă lumina opaițului nu ajungea până în fundul casei, Care o fi dintre ei, se întrebă, dar inima ei știa că cel care gemea era Isus. Se sculă fără zgomot, se duse să desprindă lampa din cuiul bătut în ușă și, ridicând-o deasupra capului pentru a lumina mai bine, își trecu în revistă copiii adormiți, Isus, el era cel care se mișca și murmură, de parcă s-ar fi luptat cu un coșmar, precis că-și visează tatăl, un băiat de vârstă lui să vadă ce-a văzut, moarte, sânge și tortură. Maria se gândi că trebuia să-l trezească, să întreprună această altă formă de agonie, dar n-o făcu, nu voia să-și audă fiul povestindu-i visul, dar își uită motivul când băgă de seamă că Isus își pusese sandalele tatălui. Insolitul gestului o descumpăni, ce idee prostească, fără sens, și, de asemenea, ce lipsă de respect, să încalțe sandalele tatălui chiar în ziua morții lui. Se întoarse pe rogojină, fără să mai știe ce să creadă, poate că băiatul repeta în somn, prin intermediul sandalelor și tunicii, ucigătoarea aventură a tatălui de când plecase de acasă și poate că ajunsese astfel în lumea bărbaților, căreia deja îi aparținea prin legea lui Dumnezeu, dar unde se instala acum printr-un nou drept, preluând succesiunea tatălui, fie ea doar o tunică veche și niște sandale scâlciate. Și moștenindu-i visele,

chiar și numai pentru a-i trăi ultimii pași pe pământ, Mariei nu-i trecu prin minte că visul ar fi putut fi altul.

Dimineața era senină, fără nori, soarele răsări cald și luminos, nu era de temut o revenire a ploii. Maria plecă de acasă devreme, însoțită de toți băieții care aveau vârsta de a merge la școală, ca și de Isus, care, cum s-a spus la momentul potrivit, își terminase instrucția. Se ducea la sinagogă pentru a anunța moartea lui Iosif și circumstanțele probabile care o provocaseră, adăugând că, totuși, lui ca și celorlalți nefericiți, lucru care nu era de disprețuit, li se făcuseră ceremoniile funebre pe care graba și locul le-au permis, oricum suficiente ca număr și conținut pentru a se putea afirma că, în mare, ritualul fusese îndeplinit. La întoarcerea acasă, în sfârșit singură cu fiul cel mare, Maria se gândi că era un bun prilej pentru a-l întreba de ce-și pusese sandalele tatălui, dar, în ultima clipă, o reținu un scrupul, Isus, cel mai probabil, nu va ști ce explicație să-i dea și se va simți umilit să-și vadă confundat, în ochii mamei, gestul, fără îndoială excesiv, cu greșeala foarte banală a copilului care se scoală noaptea ca să mănânce, pe ascuns, o prăjitură, putând oricând, dacă e prins, să invoce foamea drept scuză, ceea ce nu se va putea spune despre episodul sandalelor, decât dacă ar fi vorba de un alt soi de foame, pe care noi n-am ști s-o explicăm. În mintea Mariei se ivi apoi altă idee, că băiatul devenise acum șeful casei și al familiei și, deci, c-ar fi bine ca ea, mama lui și dependentă de el, să se străduiască să-i arate respectul și atenția cuvenite, cum ar fi, de exemplu, să se intereseze de răul spiritual care îi tulburase somnul, L-ai visat pe tatăl tău, întrebă, însă Isus se făcu că n-aude, privi în altă parte, își întoarse obrazul, dar mama, hotărâtă, stărui, L-ai visat, nu se aștepta ca fiul să-i răspundă mai întâi, Da, apoi imediat, Nu, și să se întunece la față atât de tare, de parcă iar l-ar fi avut pe tatăl mort înaintea ochilor. Își continuară în tăcere drumul și, ajungând acasă, Maria se apucă să dărăcească lână, zicându-și că, pentru a-și întreține familia, ar trebui să lucreze mai mult pentru alții, profitând de mâna iscusită pe care o avea și acum